

**Методичні рекомендації
щодо організації виховного процесу в закладах освіти
у 2025/2026 навчальному році**

Виховання в контексті війни надає новий імпульс духовному оздоровленню молоді, формуванню в Україні громадянського суспільства, яке передбачає трансформацію громадянської свідомості, моральної, правової культури особистості, розквіту національної самосвідомості і ґрунтується на визнанні пріоритету прав особистості. Воно має стимулювати розвиток суспільства, яке функціонує на засадах гуманізму, свободи, верховенства права, соціальної справедливості, гарантує умови для зростання добробуту людей.

Виклики щодо збереження цілісності й державності України, військова загроза, завдання консолідації суспільства, реформування системи освіти визначають нагальність підвищення уваги до виховного потенціалу освітнього середовища, а також до виховання базових соціальних цінностей суспільства, соціально-значущих якостей особистості, її компетентності й готовності до вияву відповідальної громадянської позиції і патріотизму.

Методичні рекомендації, які подаються нижче, покликані підтримати заступників директорів з навчально-виховної роботи, голів методичних комісій класних керівників, вихователів та керівників навчальних груп в плануванні, організації та реалізації освітньо-виховного процесу у 2025/2026 навчальному році з урахуванням сучасних викликів, нормативної бази, дидактичних підходів і компетентнісного потенціалу виховання молоді.

Освітньо-виховний процес в закладах професійної (професійно-технічної) освіти у 2025/2026 навчальному році організовується відповідно до чинного законодавства України і ґрунтується на таких ціннісних орієнтирах:
визнання унікальності й талановитості кожної особистості та заборона будь-яких форм дискримінації;
розвиток вільної особистості через підтримку самостійності, підприємливості й ініціативності, розвиток критичного мислення та впевненості в собі;
формування здорового способу життя і створення умов для гармонійного фізичного та психоемоційного розвитку дитини; забезпечення добробуту й безпеки завдяки створенню атмосфери довіри, взаємоповаги і взаємодопомоги у шкільному освітньому середовищі; заклад освіти має бути безпечним місцем, де запобігають насильству й булінгу (цькуванню), надають потрібну допомогу; утвердження людської гідності та доброчесності, зокрема академічної, через виховання чесності, відваги, наполегливості, милосердя, доброти,

справедливості, поваги до прав людини;
плекання любові до рідного краю, української культури, дбайливе ставлення до довкілля;
формування активної громадянської позиції, відповідального ставлення до Української держави, історії українського народу, державної мови.

Законом України "Про повну загальну середню освіту" (стаття 15) визначено, що виховний процес у закладах освіти є невід'ємною складовою освітнього процесу і має ґрунтуватися на загальнолюдських цінностях, культурних цінностях Українського народу, цінностях громадянського (вільного демократичного) суспільства, принципах верховенства права, дотримання прав і свобод людини громадянина тощо.

Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>

Національно-патріотичне виховання

Законом України "Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності" визначено, що метою державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності є досягнення єдності в українському суспільстві шляхом подолання суперечностей соціокультурного, мовного, регіонального характеру на основі європейського та євроатлантичного курсу, забезпечення дотримання конституційних гарантій прав і свобод людини і громадянина.

Національно-патріотичне виховання дітей має мати випереджувальний характер, ґрунтуватися на духовно-моральних засадах, відповідати віковим і сенситивним періодам розвитку й особистісним характеристикам дітей. В умовах війни найбільш актуальними складовими національно-патріотичного виховання є:

- громадянсько-патріотичне;
- духовно-моральне;
- військово-патріотичне;
- екологічне.

URL:[https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20 - Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20-Text)

Патріотичне виховання здобувачів освіти залишається пріоритетним напрямом в національній системі освіти. Актуальність патріотичного та духовного виховання юного покоління зумовлюються також і процесом формування в Україні громадянського суспільства, становлення єдиної нації.

Стратегією національно-патріотичного виховання, затвердженою Указом Президента України від 18 травня 2019 р. № 286, визначено основні складові

національно-патріотичного виховання: громадсько-патріотичне, військово-патріотичне та духовно-моральне виховання.

З метою посилення національно-патріотичного виховання здобувачів освіти пропонуємо провести відповідні тематичні просвітницькі заходи (далі – заходи) у закладах освіти. Заходи передбачають увічнення пам'яті воїнів, загиблих захищаючи Батьківщину; формування розуміння кожним громадянином своєї ролі і місця в служінні Україні, особистої відповідальності за для виконання військового обов'язку в рядах Збройних Сил України; виховання гордості за Україну: формування глибокої пошани і шанування символів, символіки і історичних святинь України.

Актуальними заходами є Уроки мужності, зустрічі з учасниками російсько-Української війни, волонтерами, відвідування військовослужбовців, які отримали поранення та проходять реабілітацію у медичних закладах, написання листів у рамках Всеукраїнської акції «Лист пораненому».

Пропонуємо у музеях при навчальних закладах створити постійно діючі стенди, що відображають події збройної боротьби Українського народу за територіальну цілісність нашої країни, участь випускників закладів освіти, односельців в антитерористичній операції та повномасштабній війні. При відзначенні національних свят та пам'ятних дат, зокрема Дня захисника та захисниці України, Дня Гідності і Свободи, Дня Збройних Сил України, Дня Соборності України, Дня повномасштабного вторгнення російських військ на територію України тощо, пропонується організовувати та провести науково-практичні конференції, семінари, круглі столи; військово-спортивні змагання, фестивалі-конкурси патріотичної пісні, прози і поезії, творів образотворчого мистецтва; відвідувати музеї бойової слави; вшановувати сучасних героїв-захисників України та пам'ять загиблих за свободу, єдність та незалежність Українського народу. Пропонуємо провести конференцію на теми Україна – європейська держава, «Героїзм українців у творчості українських письменників» тощо. Пріоритетна роль в заходах надається активним методам, які базуються на демократичній взаємодії, спрямовані на самостійне відшукування істини і сприяють формуванню самокритичності, творчості та ініціативи. Такими методами є: ситуаційно-рольові та імітаційні ігри, соціально-проектна діяльність, інтелектуальні аукціони, соціально-психологічні тренінги, проблемні соціальні та політичні ситуації, ситуації успіху, аналіз конфліктів і стилів поведінки, використання засобів комунікації, демократичний діалог, колективні творчі справи, використання інформаційних технологій тощо. Змістовим наповненням проектної діяльності можуть стати інформаційний проєкт «Чернівецька область: погляд з висоти 85 річчя утворення»; соціальний проєкт «Зроби іграшку – підтримай воїна»; творчий проєкт «Я – українець! Я – патріот!»; проєкт милосердя «Родина і Україна»; волонтерський проєкт «Будуймо храм Добра» тощо.

Заходи мають бути спрямовані на формування у здобувачів освіти почуття патріотизму, поваги до Конституції і законів України, соціальної активності та відповідальності, готовності у майбутньому до виконання обов'язків із захисту незалежності та територіальної цілісності держави, усвідомлення громадянського обов'язку із розвитку успішної країни та забезпечення власного добробуту в ній, сповідування європейських цінностей.

Під час проведення заходів рекомендуємо залучати до обговорення загальних питань з патріотичного виховання молоді ветеранів війни, волонтерів, лідерів та активістів громадських організацій.

Метою проведення заходу для підліткового та юнацького віку є виховання у дусі патріотичного обов'язку, поваги до військової служби та чинного законодавства й засад демократичної, правової держави, готовності до захисту Вітчизни. Заходи повинні мати спрямованість на формування оборонної свідомості, підвищення соціальної активності для участі у громадсько-політичному житті країни, мотивації молоді до набуття необхідних компетентностей у сфері безпеки й оборони.

Варто наголосити на понятті територіальної цілісності держави, згідно з яким територія держави є недоторканою від посягань з боку інших держав.

Доцільним є використання інтерактивних технологій: перегляд відеоматеріалів, віртуальних екскурсій та виставок; організація створення серії мотивувальних відеороликів, участь в акціях, флешмобах, конкурсах тощо. Це зробить урок більш цікавим та ефективним, допоможе кращому сприйняттю та засвоєнню учнями нових знань.

Рекомендуємо використовувати матеріали, що **підготовлені** Українським інститутом національної пам'яті такі як:

[Інформаційні матеріали до Дня пам'яті захисників України, які загинули в боротьбі за незалежність, суверенітет і територіальну цілісність України \(uinp.gov.ua\);](http://uinp.gov.ua)

Слушно буде включити до планів виховної роботи заходів, які будуть присвячені 85-й річниці заступання Чернівецької області, яка відзначалася 7 серпня 2025 року. Територія Чернівецької області – це матеріальна основа буковинського фрагменту української національної ідентичності. І в цьому сенсі її утворення у воєнному 1940 році можна поставити в один ряд з остаточним виокремленням Буковини в окремий коронний край – герцогство Буковина у складі Австрійської імперії у 1861 р. Тоді край отримав самоврядність з усіма її атрибутами: крайовим сеймом, столицею, місцевими законами та істеблїшментом.

Особливістю нашої області є те, що вона утворена з територій, які у період національного відродження у Східній Європі, належали до двох – Австрійської

(Австро-Угорської) та російської імперій, що належали до різних геополітичних плит. У цьому сенсі, наша область є мікромоделлю України, що теж тривалий час була розділеною.

Ще однією яскраво вираженою особливістю нашої області є її полікультурність.

У своїй історії Чернівецька область розділила усю подальшу долю України і разом з нею, виборовши незалежність у 1991 році, тепер захищає її від російського імперіалізму...

Матеріали освітнього проєкту «Діалоги про війну», що містить три відеорозмови учениці із ветеранами сучасної російсько-української війни на теми: «Що таке війна?», «Чому Росія прагне захопити Україну?» та «Що таке сучасна російсько-українська війна?» за покликанням:

<https://uinp.gov.ua/informaciyni-materialy/vchytelyam/videolekciyi/osvitniy-proyekt-dialogy-pro-viynu>;

підбірка роликів «Революція Гідності. Сучасна війна»:

[Документальний фільм «Вогнехрещ» - YouTube](#);

серія короткометражних документальних фільмів «Жінки, які загинули за Україну», цикл [«Нескорені»](#);

матеріали рубрики «Повномасштабне вторгнення Росії в Україну:

історичний контекст» за посиланням: [Російсько-українська війна \(uinp.gov.ua\)](#).

Радимо висвітлювати проведені заходи на інтернет-ресурсах: офіційних сайтах закладів освіти, в соціальних мережах тощо. Відповідне інформаційне забезпечення сприятиме посиленню національно-патріотичного виховання здобувачів освіти, приверненню уваги міжнародної спільноти до подій в Україні, популяризації історії українського народу та української національної культури.

У важкі для всієї України часи, через військове вторгнення Росії, здобувачі освіти можуть бути корисними залучившись до благодійної діяльності та волонтерства.

Волонтерство має багато напрямів, і кожен учень, хто відчуває потребу допомагати, може обрати цікаву або близьку йому сферу діяльності.

Онлайн-волонтерство, або е-волонтерство. Ця діяльність реалізується вільно і свідомо на користь інших людей із єдиною умовою - вона має реалізуватися за допомогою інтернету. Наприклад, адміністративні завдання (модерація, координація), збирання пожертв, креативні завдання (створення вебсторінок, дизайн, редагування), реклама, інформаційне розповсюдження, долучення до українського кібервійська: приєднання до чатботів у Telegram, за допомогою яких можна блокувати канали розповсюдження дезінформації, розвінчувати міфи та фейки; віртуальне партизанство - надсилання скарг на прокремлівських агітаторів до адміністраторів соцмереж і чатів.

Доброчинна діяльність формує в учнів почуття відповідальності за

доручену справу й тих людей, які потребують допомоги та підтримки, надає значущості їхній участі, допомагає на конкретних справах переконатися у власній спроможності розв'язувати проблеми своєї громади та згуртовувати небайдужих громадян і громадянок навколо їх розв'язання, знаходити ефективне партнерство.

Виховна ефективність праці зростає за умови, коли учні самі є її організаторами, а не лише виконавцями. Тому педагогам варто залучати школярів до пошуків об'єктів праці, її планування та організації колективу на її виконання. Це сприяє зацікавленості учнів у своєчасності та якості виконання трудових завдань; формуванню ініціативності, самостійності і відповідальності.

Виховна цінність суспільно корисної праці в тому, що школярі вчаться безкорисливо робити добрі справи, усвідомлюють необхідність поєднання суспільних та особистих інтересів.

Виховання здорового способу життя.

Питання безпеки закладів освіти та забезпечення рівних, належних і безпечних умов здобуття освіти та організації безпечного освітнього середовища є особливо актуальним у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України.

З метою створення рівних, належних і безпечних умов здобуття освіти, організації безпечного освітнього середовища, зокрема в умовах військової агресії Російської Федерації проти України 07 квітня 2023 року на засіданні уряду ухвалено **Концепцію безпеки закладів освіти** (розпорядження КМУ від 7 квітня 2023 р. № 301-р.

[URL:https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-skhhvalennia-kontseptsii-bezpeky-zakladiv-osvity-i070423-301](https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-skhhvalennia-kontseptsii-bezpeky-zakladiv-osvity-i070423-301)

Реалізація Концепції підвищить ефективність превентивних заходів щодо запобігання та попередження вчиненню правопорушень в освітньому середовищі та створить безпечні умови навчання та викладання, комфортну міжособистісну взаємодію, що сприятиме емоційному благополуччю учасників освітнього процесу, відсутності будь-яких проявів насильства, забезпечивши при цьому достатньо можливостей для їх запобігання, а також дотримання прав і норм фізичної, психологічної, інформаційної та соціальної безпеки кожного учасника освітнього процесу.

Звертаємо увагу на **Типову програму унеможливлення насильства та жорстокого поводження з дітьми** (далі Типова програма), затверджену постановою Кабінету Міністрів України від 04.06.2025 № 658, яка спрямована на забезпечення функціонування ефективної системи унеможливлення будь-якого виду насильства та жорстокого поводження з дітьми, створення у закладах освіти, культури, охорони здоров'я, соціального захисту, фізичної культури і спорту, оздоровлення та відпочинку, молодіжних центрах, дитячих

та молодіжних громадських об'єднаннях, інших громадських об'єднаннях, що є суб'єктами молодіжної роботи, які контактують з дітьми (далі - суб'єкти роботи з дітьми та молоддю), середовища, вільного від насильства та жорстокого поводження з дитиною, запровадження системи інформування про випадки (або підозру на випадки) насильства та жорстокого поводження з дітьми у суб'єкті роботи з дітьми та молоддю, а також забезпечення оперативного їх розгляду та реагування на них.

У Типовій програмі терміни вживаються у значенні, наведеному в [Сімейному кодексі України](#), Законах України [“Про охорону дитинства”](#), [“Про запобігання та протидію домашньому насильству”](#), інших нормативно-правових актах.

Завданнями Типової програми є:

запровадження порядку дій, спрямованих на унеможливлення насильства та жорстокого поводження з дітьми;

формування у працівників суб'єкта роботи з дітьми та молоддю відповідального ставлення до недопущення насильства та жорстокого поводження з дітьми;

поширення культури нульової толерантності до насильства та жорстокого поводження з дітьми у всіх сферах діяльності;

забезпечення оперативного інформування уповноваженого підрозділу органу Національної поліції та служби у справах дітей про випадки вчинення насильства та жорстокого поводження з дітьми.

З метою унеможливлення насильства та жорстокого поводження з дітьми суб'єктом роботи з дітьми та молоддю повинно бути забезпечено впровадження таких основних заходів:

1) превентивні заходи:

затвердження Положення про запобігання та протидію насильству та жорстокому поводженню з дітьми;

затвердження [форми первинного повідомлення про підозру на випадок насильства щодо дитини](#) згідно з додатком 1;

затвердження [форми реєстрації внутрішнього інциденту \(журналу безпеки\)](#) згідно з додатком 2 або ведення обліку внутрішніх інцидентів (повідомлень про випадки насильства та жорстокого поводження з дитиною) в інший спосіб за рішенням суб'єкта роботи з дітьми та молоддю;

затвердження [форми анкети анонімного опитування для дітей](#) згідно з додатком 3;

інформування дітей, батьків або інших законних представників дитини, працівників суб'єкта роботи з дітьми та молоддю з питань унеможливлення насильства та жорстокого поводження з дітьми;

проведення оцінювання ризиків насильства та жорстокого поводження з дітьми в діяльності суб'єкта роботи з дітьми та молоддю, вжиття заходів, необхідних для їх усунення або мінімізації;

врахування ризиків насильства та жорстокого поводження з дітьми під час прийому на роботу працівників суб'єктів роботи з дітьми та молоддю;

2) заходи із виявлення та реагування на випадки насильства та жорстокого поводження з дітьми:

організація доступних та безпечних способів повідомлення про випадки насильства та жорстокого поводження з дитиною;

оперативне реагування за результатами розгляду заяв (скарг, повідомлень) про випадки насильства або жорстокого поводження з дітьми у суб'єкті роботи з дітьми та молоддю (далі - повідомлення);

3) заходи з навчання та підвищення обізнаності унеможливлення насильства та жорстокого поводження з дітьми:

організація тренінгів, інших навчальних заходів для працівників суб'єкта роботи з дітьми та молоддю та інших фахівців, які контактують з дітьми;

організація інформаційних сесій для дітей (пояснення прав дитини, способів захисту, контактів для звернення);

залучення батьків, інших законних представників дитини (проведення батьківських зборів, розповсюдження інформаційних матеріалів);

4) заходи з моніторингу та оцінки виконання програми: регулярні самоперевірки (оцінка ефективності заходів, виявлення проблемних аспектів);

збір інформації для зворотного зв'язку (анкетування дітей, батьків, персоналу);

аналіз інцидентів (вивчення випадків насильства для запобігання повторенню);

5) заходи з інформування (розміщення у доступних місцях для дітей та батьків, інших законних представників інформаційних матеріалів (плакатів, брошур із контактами служб допомоги, контактних

Одним із важливих пріоритетів у діяльності закладів освіти є забезпечення безпеки учасників освітнього процесу, які на сьогодні страждають від російської воєнної агресії. Нова реальність диктує нові правила життя. Одне з найважливіших завдань – оволодіння необхідними знаннями, потрібними для подальшої безпечної життєдіяльності. Учні мають знати правила безпеки, які допоможуть зберегти життя. Зокрема, які заборони та обмеження діють під час воєнного стану; що таке «тривожна валіза», як її зібрати, що туди покласти; як діяти під час повітряних тривог (що робити, якщо сигнал застав удома / на вулиці / в магазині тощо); як поводитися під час обстрілів; як надавати першу домедичну допомогу.

Державною службою України з надзвичайних ситуацій розроблено правила поведінки у разі виявлення вибухонебезпечних предметів «Загрози та

небезпеки від вибухонебезпечних предметів». Вбачаємо за доцільне проведення із учасниками освітнього процесу просвітницьких заходів щодо питань мінної небезпеки і вибухонебезпечних предметів.

URL: [Презентація PowerPoint \(dsns.gov.ua\)](https://dsns.gov.ua)

Формування та застосування учнями компетентностей, необхідних для здорового та безпечного життя, сприятиме досягненню глобальних цілей сталого розвитку, проголошених ООН (резолюція Генеральної Асамблеї ООН від 25 вересня 2015 року № 70/1) і підтриманих Україною відповідно до Указу Президента України від 30.09.2019 №722 «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року».

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text>

Подолання негативних явищ (булінг, домашнє насильство, кримінальні правопорушення).

Булінг (цькування) є однією із поширених форм насильства у дитячому середовищі. Особливої уваги потребують проблеми запобігання насильства та жорстокого поводження з дітьми в сучасному суспільстві, які зумовлені не тільки збільшенням фактів психічного, фізичного, сексуального насилля, а і небажанням соціуму відкрито розглядати це питання.

Частина 1 статті 16 «Конвенції про права дитини» передбачає, що жодна дитина не може бути об'єктом свавільного або незаконного втручання в здійснення її права на особисте і сімейне життя, недоторканність житла, таємниці кореспонденції або незаконного посягання на її честь і гідність.

https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text

Право дітей на захист від усіх форм насильства гарантується статтями 28 і 52 Конституції України, відповідно до яких ніхто не може бути підданий катуванню, жорстокому, нелюдському, або такому, що принижує його гідність, поводженню чи покаранню.

Статтею 10 Закону України «Про охорону дитинства» встановлено, що кожній дитині гарантується право на свободу, особисту недоторканість та захист гідності.

Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії мобінгу (цькуванню)» від 16.11.2022 № 2759-IX передбачено, що керівник закладу освіти в межах наданих йому повноважень забезпечує створення у закладі освіти безпечного освітнього середовища, вільного від насильства та мобінгу (цькування).

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2759-20 - Text>

Нагадуємо, що наказом Міністерства освіти і науки України від 28.12.19 № 1646, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 03 лютого 2020 за № 11/34394, затверджено Порядок реагування на випадки булінгу (цькування) та Порядок застосування заходів виховного впливу.

URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0111-20> - Text

У разі, якщо права дитини порушені органами державної влади чи органами місцевого самоврядування, необхідно звернутися до **Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини на гарячу лінію: 0800-50-17-20** або електронну пошту: hotline@ombudsman.gov.ua. **Виховна робота має бути спрямована на формування ціннісного ставлення і судження у школярів, вміння вибудовувати доброзичливі й толерантні стосунки з учасниками освітнього процесу.**

Законом України «Про освіту» термін «булінг» визначено як «моральне або фізичне насильство, агресія в будь-якій формі або будь-які інші дії, вчинені з метою викликати страх, тривогу, підпорядкувати особу своїм інтересам, що мають ознаки свідомого жорстокого ставлення». Варто зазначити, що найчастіше до булінгу вдаються в закладах освіти.

Відповідальність за булінг передбачена статтею 1734 Кодексу України про адміністративні правопорушення, яка при цьому застосовується не тільки за вчинення, але й за приховування випадків булінгу.

З війною проблема булінгу не лише не викорінилася, а онлайн- цькування в закладах освіти набуває нових форм і проявів, зокрема, булінг із застосуванням засобів електронних комунікацій. Тривожна тенденція прояву поведінкової агресії та дій з цькування учасників освітнього процесу у процесі онлайн-навчання, їх усвідомленого наміру на заподіяння шкоди психічному або фізичному здоров'ю потерпілого, незважаючи на виклики воєнного часу і зміну чинників безпекової ситуації в країні.

«Кібербулінг» чи «онлайн-булінг» стосується випадків вчинення цькування в освітньому середовищі саме в Інтернет-просторі з використанням мобільних телефонів, комп'ютерної техніки, інших пристроїв і засобів, через які здійснюється доступ до електронних комунікаційних мереж.

З метою профілактики булінгу (цькування) та кібербулінгу у закладах освіти рекомендуємо проводити просвітницьку роботу з батьками та законними представниками здобувачів освіти з питань профілактики насильства, булінгу, формування толерантної поведінки та вирішення конфліктних ситуацій мирним шляхом.

З даної проблематики на офіційних сайтах Міністерства освіти і науки України ([Корисні посилання щодо теми антибулінгу | Міністерство освіти і науки України \(mon.gov.ua\)](https://mon.gov.ua)) та Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти» ([Корисні посилання – Інститут модернізації змісту освіти \(imzo.gov.ua\)](https://imzo.gov.ua)) розміщена спеціальна рубрика: «Корисні посилання щодо теми антибулінгу».

Домашнє насильство під час війни – це поширене явище, яке стає ще більш небезпечним, ніж у мирний час. Попри повномасштабну війну, розпочату РФ на території України, проблема домашнього насильства не стає

менш важливою. Війна, як і будь-яка екстремальна ситуація, лише загострює проблеми людей, які були й до цього. Зокрема, це стосується насильства в сім'ях. Низький рівень доходів, безробіття, втрата місця проживання – все це призводить до непорозумінь та негараздів у сім'ї та може перерости у насилля.

З метою забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, запобігання та протидія будь-якій дискримінації у сфері освіти, для всіх учасниць/учасників освітнього процесу, на всіх рівнях освіти шляхом запровадження змін у структурно-організаційному та змістовно-процесуальному аспекті розпорядженням КМУ № 1163-р від 20.12.2022 року схвалено Стратегію впровадження гендерної рівності у сфері освіти до 2030 року та затверджено Операційний план заходів на 2022-2024 роки з її реалізації.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1163-2022-%D1%80#Text>

Домашнього насильства можна уникнути, якщо жертва не буде мовчати. Рекомендуємо розмістити на сайтах закладів освіти та донести в доступний спосіб до учасників освітнього процесу інформацію про те, куди звертатися у випадках домашнього насильства:

до Національної поліції за номером 102 та повідомити про факт насильства;

на Урядовий контактний центр 15-47, де цілодобово надаються інформаційні, психологічні та юридичні консультації чоловікам та жінкам, які постраждали від домашнього насильства, насильства за ознакою статі, насильства стосовно дітей, або з питань загрози вчинення такого насильства та психологічної допомоги потерпілим від домашнього насильства жінкам, чоловікам, дітям;

до національної «гарячої лінії» з питань запобігання домашнього насильства, торгівлею людьми та гендерної дискримінації 0-800-500-335 або 116-123 (короткий номер з мобільного).

Нагадуємо, що держава гарантує кожному громадянину право на отримання безоплатної правової допомоги за номером Єдиного контакт-центру **0 800 213 103** (цілодобово та безкоштовно у межах України зі стаціонарних та мобільних телефонів).

Важливо: діти мають право безоплатно отримати послуги адвоката (складання заяв, представництво в суді).

За правовою консультацією також можна звернутися, написавши повідомлення у месенджер [Facebook-сторінки](#) системи БПД, у публічний чат [Telegram-чат «Правова допомога протидії насильству»](#), де постраждалі від домашнього насильства та свідки можуть отримати консультацію юристів щодо захисту своїх прав; у приватний чат системи БПД у Telegram або Viber, а також через мобільний застосунок «Безоплатна правова допомога».

З метою забезпечення комплексного інтегрованого підходу до протидії домашньому насильству та сприяння реалізації прав осіб, постраждалих від

домашнього насильства, шляхом проведення превентивних заходів, ефективного реагування на факти домашнього насильства наказом Міністерства освіти і науки від 02.10.2018 №1047 затверджено Методичні рекомендації щодо виявлення, реагування на випадки домашнього насильства і взаємодії педагогічних працівників із іншими органами та службами. URL:<https://imzo.gov.ua/2018/10/03/nakaz-mon-vid-02-10-2018-1047-pro-zatverdzhennia-metodychnykh-rekomendatsiy-shchodo-vyavlennia-reahuvannia-na-vypadky-domashn-oho-nasyl-stva-i-vzaiemodii-pedahohichnykh-pratsivnykiv-iz-inshymy-orhana/>.

Пропонуємо педагогічним працівникам скористатися матеріалами з питань запобігання та протидії домашньому насильству, який розміщений на офіційному сайті ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти». URL:<https://drive.google.com/file/d/1kdBNPKwOfNWwoLNJ5RaJIvfro7oazdUw/view>

Запобігання та профілактика кримінальних правопорушень.

Під час війни, коли усі категорії населення держави зазнають негативного впливу воєнних дій, великою небезпекою є потрапляння неповнолітніх у маргінальне середовище, у середовище схильне до девіантної поведінки. Нестійка психіка дитини не завжди зможе відрізнити піклування від насильства, наприклад, сексуального чи психологічного. Важливим є не лише попередження правопорушень неповнолітніми особами, а й дотримання їхніх прав і можливість максимально безпечно розвиватися у суспільстві, недопущення зростання рівня злочинності серед неповнолітніх під час війни і облік тих, хто потрапив під негативний вплив осіб з неправомірною поведінкою на територіях де ведуться бойові дії.

Сьогодні стан і тенденції злочинності неповнолітніх свідчать про нагальну потребу організації консолідованих і цілеспрямованих дій суспільства та держави щодо попередження такої злочинності, запобігання її розвитку та зростанню. Має бути сформовано чітку взаємодію всіх зацікавлених органів і служб на місцевому рівні. Педагогами потрібно вести тісну співпрацю з представниками органів ювенальної превенції, волонтерами, центрами проживання тимчасово переміщених осіб для виявлення дітей, схильних до неправомірної поведінки, або таких, що потребують особливої соціально-психологічної адаптації. Важливою є суспільна солідарність і взаємодія усіх громадян.

Варто проаналізувати стан справ та посилити індивідуальну корекційну роботу з дітьми, які вже скоювали кримінальні правопорушення, та дітьми, які мають ознаки агресивної поведінки; проводити інформаційно-просвітницьку роботу з батьками та законними представниками дітей, схильних до протиправної поведінки.

Нагадуємо, що листом Міністерства освіти і науки України «Про

здійснення превентивних заходів серед дітей та молоді в умовах воєнного стану в Україні» від 13.05.22 року № 1/5119-22 зосереджено увагу на тому, що одним із важливих пріоритетів в діяльності закладів освіти є профілактика шкідливих звичок та протиправної поведінки здобувачів освіти.

URL: [Про здійснення превентивних заходів серед дітей та молоді в умовах воєнного стану в Україні | Міністерство освіти і науки України \(mon.gov.ua\)](https://mon.gov.ua/ua/osvita/zhovnya-2022/130522-15119-22)

На сайті ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» розміщений перелік програм, а саме: профілактичних та/або корекційних програм для дітей у контакті із законом; навчальних програм для спеціалістів в галузі профілактики правопорушень серед дітей та роботи з дітьми у контакті із законом. URL: <https://imzo.gov.ua/osvita/pozashkilna-osvita-ta-vihovna-robota/korysni-posylannya/>

Пропонуємо перелік навчальних програм, підручників та навчально-методичних посібників з основ психології та соціальної педагогіки, які були схвалені для використання комісією з психології та педагогіки Науково-методичної ради МОН України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi-pidruchniki-ta-navchalno-metodichni-posibniki-rekomendovani-mon>

Також пропонуємо **перелік просвітницько-профілактичних програм:** освітня програма «Вирішення конфліктів мирним шляхом. Базові навички медіації», профілактична програма «Школа і поліція», інформаційно-освітня протиалкогольна програма «Сімейна розмова», «Програма 15» профілактика ВІЛ-інфекції та підтримка психосоціального здоров'я в Україні, просвітницько-профілактична програма «Сприяння просвітницькій роботі «рівний-рівному» серед молоді України щодо здорового способу життя», програма «Розвиток стресостійкості» за програмою «Безпечний простір», програма «Навчи дитину захищатись»: інтерактивні бесіди «Кіко та Рука», навчальна програма «Дорослішай на здоров'я», програма профілактики конфліктів та правопорушень серед учнівської молоді «Будуємо майбутнє разом», програма виховної роботи з учнями щодо питань протидії торгівлі людьми «Особиста гідність. Безпека життя. Громадська позиція» тощо.

На сайті ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» розміщено Перелік програм щодо **запобігання правопорушенням серед дітей** за посиланнями: URL: https://docs.google.com/document/d/1jjQzAxFTFXdzVBaYu5OxcpqMz9gxhmtz_IsEJDisfnM/edit<https://docs.google.com/document/d/1zi31pjwMLqRSjoXpe5vFCkPdl8SqsF2JbSYeOITyfgk/edit>, який постійно оновлюється та доповнюється.

Під час війни першочергове бажання - полегшити страждання людей. Інтереси довкілля відходять на другий план. Проте війна сильно впливає на природні ресурси, у тому числі й тварин. Непоправні втрати від війни вимірюються не тільки людськими життями, але й життями тварин. На жаль,

необізнаність здобувачів освіти щодо правил поведінки з тваринами (як домашніми, так і безпритульними) також призводить до негативних наслідків (знущання над тваринами, зараження небезпечними хворобами, травмування та каліцтво дітей).

Відповідно до статті 6 Закону України «Про захист тварин від жорстокого поводження» і ратифікованої в Україні Європейської конвенції про захист домашніх тварин та з метою покращення психологічного стану дітей під час війни, зняття емоційної напруги, виховання гуманного ставлення до тварин пропонуємо проведення різних видів виховної роботи у закладах освіти на тему «Гуманне та відповідальне ставлення до тварини»: урок доброти, конкурси, акції, флешмоби тощо.

Проведення освітньо-виховних заходів присвячених тваринам є актуальними та потрібними в наш час. Такі заходи є не лише антистресовими для школярів, але й дарують відчуття єдності у площині добра, ознайомлюють учнів із сучасними підходами догляду за домашніми тваринами, гуманними методами розв’язання проблеми безпритульних тварин та виховують одні з головних людських якостей – добро, відповідальність, гуманність та альтруїзм. Саме ті якості, яві відрізняють цивілізоване суспільство від суспільства невігластва та дикунства.

Пропонуємо розроблені та апробовані благодійною організацією «Благодійний фонд «Щаслива лапа» («Happy paw») тематичні методичні матеріали (конспекти виховних занять, вікторини, квести, онлайн ігри, пізнавальні відеоматеріали, аудіоказки) викладені у вільному доступі. Зокрема, методичний посібник «Гуманне та відповідальне ставлення до тварин» схвалений для використання у закладах загальної середньої освіти Науково-методичною комісією з проблем виховання дітей та учнівської молоді Науково-методичної ради з питань освіти Міністерства освіти і науки України (лист Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти» Міністерства освіти і науки України №22.1/12-Г-454 від 02 липня 2018 року). URL: [Методичні матеріали | Happy Paw](#)

Злагоджена та спільна пропедевтична робота навчальних закладів, служб у справах дітей, департаментів освіти та науки, правоохоронних органів, центрів соціальних служб для сім’ї, дітей та молоді щодо попередження правопорушень та злочинів, готовність прийти на допомогу дитині, підлітку є запорукою збереження морального здоров’я нашого суспільства.

Інформаційно-просвітницька робота

Формування ціннісних орієнтирів і громадянської самосвідомості здобувачів освіти має здійснюватися на прикладах героїчної боротьби Українського народу за самовизначення і творення власної держави від княжої доби до російсько-української війни. Концепцією передбачено проведення таких заходів у закладах освіти:

1. Проведення виховних годин у формі:

- зустрічей з волонтерами, учасниками антитерористичної операції, операції об'єднаних сил та російсько-української війни;
- інсценізацій українських народних та сучасних казок;
- майстер-класів за участю дітей та батьків з виготовлення сувенірів для бійців Збройних Сил України та об'єднаних сил;
- лекцій-бесід, у тому числі із залученням представників громадських об'єднань, щодо необхідності дотримання у повсякденному житті демократичних принципів.

2. Реалізація виховних проєктів:

- «Рідний край, де ми живемо, Україною зовемо»;
- «Моя маленька батьківщина» (презентація виставки творчих робіт дітей та батьків за творами українських дитячих письменників).

3. Застосування в урочний та позаурочний час українських народних рухливих ігор з дітьми різних вікових категорій.

4. Залучення здобувачів освіти до участі у заходах Всеукраїнського рівня:

- фізкультурно-патріотичного фестивалю для учнів «Козацький гарт».

5. Сприяння екскурсійній діяльності здобувачів освіти в різноманітних формах, зокрема:

- поїздки-обміни учнівських груп;
- відвідування визначних історичних місць;
- ознайомлення з пам'ятками української історії та культури різних регіонів України.

6. Активізація практики волонтерської роботи здобувачів освіти.

7. Проведення тематичних інформаційних годин спілкування, годин-роздумів, бесід тощо.

8. Написання листів, виготовлення оберегів тощо для учасників бойових дій.

9. Проведення виставок малюнків, плакатів, газет, фоторепортажів, творчих робіт тощо на патріотичну тематику.

10. Проведення конкурсів проєктів, авторських творів (поезії та прози, малюнків та плакатів, фото- та відеоматеріалів) тощо.

Також передбачено проведення тижнів правової освіти, спеціальних уроків, конкурсів і фестивалів з відзначення Дня української писемності та мови, Всеукраїнського місячника шкільної бібліотеки «Виховуємо громадянина - патріота України».

Вивчення та популяризації кращих педагогічних практик.

З метою вивчення та популяризації кращого педагогічного досвіду на офіційному сайті Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти» створено банк даних досвіду виховної роботи, який постійно оновлюється. Радимо закладам освіти України під час проведення виховних

заходів використовувати представлені матеріали:

<https://imzo.gov.ua/osvita/pozashkilna-osvita-ta-vihovna-robota/bank-dosvidu-vihovnoyi-roboti/>.

Для належної організації роботи звертаємо увагу на:

нормативно-правову базу з питань виховної роботи, яка знаходиться на офіційному сайті Інституту модернізації змісту освіти

URL: <https://imzo.gov.ua/osvita/pozashkilna-osvita-ta-vihovna-robota/normativna-baza-pozashkilnoyi-osviti-ta-vihovnoyi-roboti/>;

перелік рукописів, які схвалені для використання у закладах загальної середньої освіти науково-методичною комісією з проблем виховання дітей та учнівської молоді Науково-методичної ради з питань освіти Міністерства освіти і науки України.

URL: <https://imzo.gov.ua/osvita/pozashkilna-osvita-ta-vihovna-robota/vihovna-robota-shvaleni-rukopisi/>;

Під час підготовки до нового 2025/2026 навчального року рекомендуємо використовувати такі документи:

1. Типова програма унеможливлення насильства та жорстокого поводження з дітьми, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 04.06.2025 № 658;
2. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 5 липня 2024 року № 632-р «Про затвердження плану заходів з реалізації Національної стратегії розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у новій українській школі на 2024 рік»
3. Лист МОН України від 13.05.2022 №1/15119-22 «Про здійснення превентивних заходів серед дітей та молоді в умовах воєнного стану в Україні».
4. Лист МОН №1/13007-24 від 22.07.2024 «Про методичні рекомендації щодо соціалізації та інтеграції дітей внутрішньо переміщених осіб у громадах»
5. Лист Державної служби України з надзвичайних ситуацій № 03-1870/162-2 від 14.06.2022 року «Про організацію укриття працівників та дітей у закладах освіти»
6. Розпорядження КМУ від 07.04.2023 № 301-р «Про схвалення Концепції безпеки закладів освіти».

Відзначення пам'ятних та ювілейних дат.

У планах роботи закладів освіти необхідно передбачити проведення тематичних годин спілкування, зустрічей, бесід, лекцій, семінарів, тематичних виставок, засідань круглих столів, науково-практичних конференцій, літературних вечорів, поетичних годин тощо щодо відзначення важливих пам'ятних дат у 2025/2026 навчальному році.

ВЕРЕСЕНЬ 2025

- 1 – День знань
- 2 – День народження національної валюти України – гривні (1996)
- 4 – над будинком Верховної Ради України у 1991 році був піднятий жовто-блакитний прапор
- 5 – Міжнародний день благодійності
- 6 – 135 років від дня народження українського педагога, діяча українського скаутського руху "Пласт" Северина Михайловича Левицького (1890-1962)
- 7 – День воєнної розвідки України
- 8 – Міжнародний день грамотності
- 13 – День українського кіно (друга субота вересня)
 - День фізичної культури і спорту (друга субота вересня)
- 14 – День танкових військ (друга неділя вересня)
 - Міжнародний день пам'яті жертв фашизму/нацизму (друга неділя вересня)
- 15 – Міжнародний день демократії
- 16 – Міжнародний день охорони озонного шару
- 17 – День працівників цивільного захисту України (День рятувника)
 - День усиновлення
- 18 – Міжнародний день читання електронних книг
- 21 – Міжнародний день миру
- 26 – Європейський день мов
- 27 – Всесвітній день туризму
- 29 – День пам'яті жертв Бабиного Яру
- 30 – Всеукраїнський день бібліотек

ЖОВТЕНЬ 2025

- 1 – День Захисників і Захисниць України
 - День українського козацтва
 - Покров Пресвятої Богородиці
 - День ветерана
- Міжнародний день людей похилого віку
- Міжнародний день музики

- 2 – Міжнародний день ненасильства
- 4 – Всесвітній тиждень космосу (4 –10 жовтня)
 - Всесвітній день тварин
- 5 – Всесвітній день учителя
- День працівників освіти та День працівників освіти України (перша неділя жовтня)
 - День територіальної оборони та День територіальної оборони України (перша неділя жовтня)
- 9 – Всесвітній день пошти
- 10 – Міжнародний день дівчаток
- 12 – День художника (друга неділя жовтня)
- 16 – Всесвітній день хліба
- 22 – 90 років від дня народження українського поета, перекладача, Героя України, лауреата Шевченківської премії Бориса Ілліча Олійника (1935-2017)
- 24 – День Організації Об'єднаних Націй
 - Всесвітній день інформації про розвиток
- 27 – День української писемності і мови
 - Всесвітній день аудіовізуальної спадщини
 - Міжнародний день шкільних бібліотек (четвертий понеділок жовтня)
- 28 – День визволення України від нацистських загарбників
- 31 – Міжнародний день Чорного моря

ЛИСТОПАД 2025

- 1 – День заснування Європейського Союзу
- 3 – День ракетних військ і артилерії Збройних Сил України
 - День інженерних військ
- 6 – Міжнародний день запобігання експлуатації довілля під час війни і збройних конфліктів
- 9 – Всеукраїнський день працівників культури та майстрів народного мистецтва
 - Міжнародний день боротьби проти фашизму, расизму та антисемітизму
- 16 – Міжнародний день толерантності
- 18 – День сержанта Збройних Сил України
- 20 – Всесвітній день дитини

21 – День Гідності та Свободи

– День десантно-штурмових військ Збройних Сил України

22 – День пам'яті жертв Голодоморів (четверта субота листопада)

26 – Всесвітній день інформації

30 – День радіотехнічних військ Повітряних Сил Збройних Сил України

ГРУДЕНЬ 2025

3 – Міжнародний день людей з інвалідністю

5 – Міжнародний день волонтера

6 – День Збройних Сил України

– День Святого Миколая

10 – Міжнародний день захисту прав людини

12 – День сухопутних військ Збройних Сил України

14 – День вшанування учасників ліквідації аварії на Чорнобильській АЕС

25 – Різдво Христове

28 – Міжнародний день кіно

СІЧЕНЬ 2026

22 – День Соборності

27 – Міжнародний день пам'яті жертв Голокосту

29 – День пам'яті Героїв Крут

ЛЮТИЙ 2026

10 – День безпечного інтернету

11 – Міжнародний день жінок і дівчаток в науці

20 – День Героїв Небесної Сотні

24 – початок війни росії проти України

25 – перший офіційний Державний герб України

БЕРЕЗЕНЬ 2026

9 – День народження Тараса Шевченка

14 – День українського добровольця

КВІТЕНЬ 2026

7 – Всесвітній день здоров'я

18 – День довкілля

26 – Міжнародний день пам'яті жертв радіаційних аварій і катастроф (Міжнародний день пам'яті про чорнобильську катастрофу)

ТРАВЕНЬ 2026

4 – Міжнародний день пожежників

8 – День пам'яті та примирення в Україні; День пам'яті та перемоги над нацизмом у Другій 10 – День матері в Україні
15 – Міжнародний день сім'ї
17 – День пам'яті жертв політичних репресій
21 травня – День вишиванки

Список використаних джерел та літератури

1. Офіційний портал Верховної Ради України. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII.
2. Офіційний портал Верховної Ради України. Закон України «Про повну загальну середню освіту», редакція від 27.05.2022 №2208-IX.
3. Офіційний портал Верховної Ради України. Указ Президента України від 25.05.2020 №195/2020 «Національна стратегія розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у Новій українській школі».
4. Міністерство освіти і науки України. Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-deyaki-pitannya-nacionalno-patriotichnogo-vihovannya-v-zakladah-osviti-ukrayini-ta-viznannya-takim-sho-vtrativ-chinnist-nakazu-ministerstva-osviti-i-nauki-ukrayini-vid-16062015-641> (дата звернення: 13.06.2025).
5. Типова програма унеможливлення насильства та жорстокого поводження з дітьми (постанова КМУ від 04.06.2025 № 658) (дата звернення: 13.08.2025). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/658-2025-%D0%BF/print>
6. Банк методик інструментарію «Антибулінг». URL: <https://iiKoi.gov.ua/ia/osyita/zagalna-sereclnya-osyita/proticliya-bulingu> (дата звернення: 14.06.2025).
7. Безпека дитини в інтернеті. URL: <https://stop-sexting.in.ua> (дата звернення: 18.06.2025).
8. Офіційний сайт ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти». URL: <https://drive.google.com/file/d/1kdBNPKwOfNWwoLNJ5RaJlvfro7oazdUw/view> (дата звернення: 14.06.2025).
9. Офіційний портал Верховної Ради України. Закон України від 20.09.2011 №3739-VI «Про протидію торгівлі людьми». <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3739-17#Text> (дата звернення: 14.06.2025).
10. Регіональна програма утвердження української національної та громадянської ідентичності в Чернівецькій області на 2025 рік. URL: <https://bukoda.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennia-rehionalnoi-prohramy-utverdzhennia-ukrainskoi-natsionalnoi-ta-hromadianskoi-identychnosti-v-chernivetskii-oblasti-na-2025-rik> (дата звернення: 14.06.2025).

11. Лист МОН України від 13.05.2022 №1/15119-22 «Про здійснення превентивних заходів серед дітей та молоді в умовах воєнного стану в Україні».

Методист НМЦ ПТО

Наталія ГОЛУБЯК